

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ, ІСТОРІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ
КАФЕДРА ІСТОРІЇ, АРХЕОЛОГІЇ ТА МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ

**АНГЛО-ІРЛАНДСЬКА ВІЙНА (1919–1921) ТА ІРЛАНДСЬКА
ГРОМАДЯНСЬКА ВІЙНА (1922–1923): ШЛЯХ ДО СТВОРЕННЯ
ТА ПЕРШІ РОКИ ІСНУВАННЯ ІРЛАНДСЬКОЇ ВІЛЬНОЇ
ДЕРЖАВИ**

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконав: здобувач 4 курсу 07-442 групи
Спеціальності 032 історія та археологія
Освітньо-професійної програми
Історія та археологія
Данчук Давид Дмитрович

Керівник: к.і.н., доцент Кузовова Н.М.

Рецензент: Михайлик О.В.
учитель історії, вчитель-методист
Херсонського академічного ліцею
ім. О.В. Мішукова
Херсонської міської ради при ХДУ

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. Історичний контекст та причини конфліктів.....	7
1.1 Джерельна база та історіографія	7
1.2 Причини Англо-ірландської війни	14
1.3 Причини Ірландської громадянської війни	16
 РОЗДІЛ 2. Перебіг Англо-ірландської війни 1919-1921 років.....	19
2.1 Початок війни: перші збройні сутички та роль ірландської республіканської армії (ІРА).....	19
2.2 Основні події війни: партизанська війна.....	21
2.3 Завершення війни: переговори та підписання Англо-ірландського договору.....	26
 РОЗДІЛ 3. Перебіг ірландської громадянської війни	29
3.1 Початок війни: перші збройні сутички та роль ірландської республіканської армії (ІРА).....	29
3.2 Основні події війни: бойові дії на Півдні Ірландії, битва за Дублін ..	31
3.3 Завершення війни: перемога прихильників договору, наслідки громадянської війни	32

РОЗДІЛ 4. Створення ірландської вільної держави.....

35

4.1	Підписання	Англо-ірландського
	договору.....	35
4.2	Формування	державних
	інститутів.....	36
4.3	Міжнародне	визнання
		37

РОЗДІЛ 5. Перші роки існування ірландської вільної держави.....

39

5.1	Економічне становище.....	39
5.2	Політичне	становище
		40
5.3	Соціальне	становище
	та	суспільне
	життя	
		42

ВИСНОВКИ.....

44

Список використаних джерел.....	46
---------------------------------	----

ВСТУП

Актуальність теми полягає у впливі англо-ірландської та подальшої ірландської громадянської війни на подальше формування Республіки Ірландія як незалежної вільної держави, у впливі на подальші відносини між Британією та Ірландською вільною державою, на соціально-політичний розвиток та стан ірландського громадянського суспільства у перші роки існування Ірландської вільної держави. Ця держава, утворена за умовами англо-ірландського договору, що загалом проіснувала з 1922-31 роки як Британський домініон та як суверенна держава в 1931-1937 роки, із прийняттям конституції стала незалежною державою в 1949 році, із сучасною назвою Республіка Ірландія.

Англо-ірландська та ірландська громадянська війна суттєво вплинула на подальшу післявоєнну ситуацію в державі, її політичний курс та післявоєнну відбудову як в економічному так і соціально-політичному плані та культурному плані.

Важливим аспектом є зміни на політичній карті Ірландії, а саме – поділ Ірландії на вищезгадану Ірландську вільну державу, яка згодом стала незалежною республікою Ірландія у 1949 році та Північну Ірландію, що входить до складу Сполученого королівства Великої Британії.

Мета роботи полягає у дослідженні перебігу англо-ірландської війни та подальшої громадянської війни в Ірландії, що була спричинена суперечностями між прихильниками англо-ірландського договору та тими, хто виступав за об'єднання ірландської держави і незалежність від британського політично-соціального, економічного впливу, та наслідків війни, що завершилася перемогою прихильників англо-ірландського договору та, відповідно, створенням Ірландської вільної держави, що потім була переформатована в сучасну Республіку Ірландія.

Завданням роботи є дослідження та аналіз основних ключових подій англо-ірландської та ірландської громадянської воєн, опис та

аналіз причин передумов та наслідків цих двох збройних конфліктів, що значно вплинули на формування Республіки Ірландія вже як незалежної окремої держави зі своїм соціально-політичним, культурним розвитком, та Північної Ірландії що залишилася у складі Великобританії.

Робота також має на меті дослідити та проаналізувати шлях зародження та розвитку і ролі ірландських націоналістичних рухів та збройних формувань таких як Ірландська Республіканська Армія (ІРА), що виступали за повну незалежність Ірландії, значно вплинули на розвиток ірландських націоналістичних рухів, що формувалися та приймали активну та ключову роль у війні Ірландії за свою незалежність.

Також важливим аспектом є дослідження соціально-політичного та культурного життя в Ірландській вільній державі в перші роки її існування.

Предмет дослідження: Англо-ірландська війна (1919–1921) та Ірландська громадянська війна (1922–1923): шлях до створення та перші роки існування Ірландської Вільної Держави.

Об’єкт дослідження: Стратегія ведення бойових дій з боку Британських королівських сил та Ірландських республіканських збройних формувань та організацій під час війни за незалежність та громадянської війни, формування Ірландської Вільної Держави на міжнародній арені в перші роки її існування.

Методи дослідження: методами дослідження є метод історичного аналізу та аналізу історичних наукових джерел з теми періоду Ірландської Революції

Хронологічні межі: Охоплюють початок ХХ століття. А саме 1919-1923 рр.: 1916 р. – Великодне повстання; 1919-1921 р. – Ірландська війна за незалежність, також відома як Англо-Ірландська війна; 1922-1923 р. – Ірландська громадянська війна.

Територіальні межі: визначені кордонами острова Ірландія, на території якого відбувалися описувані збройні конфлікти, по завершенню війн територіальні межі держав були змінені таким чином: сучасна держава Республіка Ірландія займає більшу частину острова та має такі територіальні межі: вона поділена на чотири провінції: Коннахт, Лейнстер, Мюнстер і Ольстер, ці провінції в свою чергу поділені на двадцять шість графств зі столицею у м. Дублін.

У свою чергу Північна Ірландія що входить до складу Сполученого Королівства Великобританії займає північну частину острова (від цього і отримала свою назву) поділена на шість графств що також входять до провінції Ольстер, Північна Ірландія має свою столицю у м. Белфаст.

Практичне значення дослідження: Дане дослідження можна використовувати в освітньо-просвітницькій та популяризаторській діяльності, наприклад, як матеріал для створення інформаційного електронного контенту про проблеми Ірландської Революції, при створенні виставок на тематику Ірландської Революції, для створення медіаконтенту з історичної тематики на зазначену тему.

РОЗДІЛ 1

ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ ТА ПРИЧИНИ КОНФЛІКТІВ

1.1 Джерельна база та історіографія

Історіографія Англо-ірландської та Ірландської громадянської воєн є досить важливим аспектом ірландської історіографії початку XX століття у сенсі розуміння сучасного соціально-політичного та економічного розвитку двох окремих сучасних держав, Республіки Ірландія та окремо – Північної Ірландії, що входить до складу Сполученого Королівства Великої Британії.

Це дає можливість зрозуміти контекст давнього протистояння ірландців та англійців, що набули загострення на початку XX століття, а саме причини збройних конфліктів, відомих в історіографії як Англо-Ірландська війна 1919-1921 р. та Ірландська громадянська війна 1922-1923 р., що стали своєрідною кульмінацією цього давнього протистояння, яке в свою чергу призвело до поділу Ірландії на дві окремі держави за результатами закінчення війни.

Щодо джерельної бази дослідження, то насамперед головну цінність для істориків та дослідників цього періоду історії Ірландії, становлять первинні документи, що засвідчують причини цих збройних конфліктів та їх розвиток і перебіг.

Це офіційні документи, наприклад, текст англо-ірландського договору 1921 року, листи та мемуари учасників тих подій, стенограми переговорів у парламенті Ірландії стосовно англо-ірландського договору, тобто переважно писемні або усні (розповіді учасників подій) джерела, які є основними первинними джерелами інформації, вони є цінними матеріалами для дослідження цих двох важливих для історії Ірландії збройних конфліктів, та загалом даного періоду в історії становлення

сучасної держави Республіка Ірландія та Північної Ірландії що входить до складу Великої Британії.

Щодо основних наукових досліджень щодо Англо-ірландської та Ірландської громадянської війни, то перші наукові дослідження цієї теми почали з'являтися ще у 1920-х роках, проте на початку це були спогади та інтерв'ю безпосередніх учасників цих подій.

Першими дослідниками що описували та аналізували історію та перебіг цих подій були такі автори як Патрік Сарсфілд О'Гегарті (eng. P.S. O'Hegarty), котрий написав одну з перших книг на цю тему, а саме «The Victory of Sinn Fein» у 1924 році, що є однією із перших книг, в якій автор досліджував ірландську війну за незалежність, сам автор був ірландським письменником, редактором та істориком, також був членом Ірландського республіканського братства. [3].

Також серед ранніх дослідників цієї теми варто виділити роботу Френсіса Онжера або графа Лонгфорда (Francis Aungier Pakenham), котрий видав працю «Peace by Ordeal» у 1935 році, що була присвячена дослідженню переговорів стосовно Англо-Ірландського договору. Був членом англо-ірландської сім'ї та був учасником Лейбористської партії.

Серед безпосередніх учасників війни серед командувачів ІРА варто виділити Річарда Малкахі, котрий опублікував власні спогади про війну та був одним з учасників Великоднього повстання 1916 року.

Це є одні з ранніх дослідників та безпосередньо учасників подій 1920-х років і їх напрацювання відносяться до раннього періоду досліджень цих збройних конфліктів.

Дослідження цих та інших діячів, що були опубліковані у 1920-30 роках, надають важливу основу для подальших історичних досліджень цього історичного періоду для історичного минулого Ірландії, та для розуміння перебігу воєнних конфліктів на території острова у 20-х роках ХХ століття, оскільки ці діячі були безпосередніми учасниками описуваних подій, що робить їхні публікації досить важливими

джерелами для занурення в контекст тих подій та для подальшого історичного дослідження.

Більш пізні та перші академічні дослідження, що вже були позбавлені значного політичного та пропагандистського забарвлення про події англо-ірландської та громадянської війни, почали з'являтися у період середини XX століття а саме з 1950-х років.

Фундаментальним дослідженням в цій темі виступає до прикладу праця Чарльза Таунсенда, британського історика та професора сучасної історії, а саме «The Republic: The Fight for Irish Independence» (2014). Це книга, в якій автор проводить аналіз з військової та політичної точок зору, досліджує питання та розвиток ірландського націоналізму та політичних організацій в Ірландії [2].

Однією з сучасних авторитетних наукових праць виступає книга Міхаеля Хопкінсона «The Irish War of Independence» (2002). Автор є британським істориком, в книзі він досліджує та аналізує військові компанії та стратегії Ірландської Республіканської Армії та британських сил. [1].

Дослідження цих подій в історії Ірландії 1920-х років на основі писемних та інших офіційних документів того періоду надає можливість відтворити перебіг подій англо-ірландської та ірландської громадянської воєн.

Дає зрозуміти важливість цієї теми для історіографії Ірландії, адже ці події мали величезний вплив безпосередньо на сучасний стан політичної ситуації на острові, розкриває соціально-політичні, культурні особливості ірландського суспільства в період початку XX століття, а саме 1920-ті роки.

Це є важливим для розуміння тодішнього та сучасного етапу політичного та соціально-економічного та культурного розвитку двох окремих країн – Республіки Ірландія, що виникла з Ірландської вільної держави, яка була домініоном та наразі є незалежною від 1949 року, та

окремо Північної Ірландії, яка входить до складу Сполученого Королівства Великої Британії за результатами англо-ірландської війни 1919-1921 років. В подальшому невдоволення частини ірландського суспільства призвело до громадянської війни між прихильниками та противниками англо-ірландського договору.

Корені протистояння англійців та корінних ірландців варто шукати та оцінювати через призму давного колоніального минулого ще за часів самого початку колонізації острова у період середньовіччя, проте найбільш активно колонізація Ірландії англійцями відбувалася у період XV століття та значно посилювалася у XVII столітті через розширення плантаційного бізнесу на території острова, коли землі конфіскувалися від ірландських кланів та передавалися у користування англо-шотландських поселенців.

Тож вплив британського панування в Ірландії як держави колонізатора-завойовника не міг довгий час лишатися без поступового підвищення соціальної напруги у ірландському суспільстві щодо такого стану справ, особливо як вже було зазначено політика британської адміністрації проявила свої негативні сторони, коли конфісковувала ірландські землі в користування англійсько-шотландським сім'ям, через що у період «Картопляного голоду» 1840-х років ірландці не мали можливості вирощувати агропродукцію. Бо земля на котрій вони проживали коштувала великих грошей, а підприємства які були на острові, належали англійцям.

Отже виходячи з цього, сучасна держава – Республіка Ірландія та окремо Північна Ірландія мала в минулому зв'язки з Британією, оскільки фактично була під повним контролем Британської корони ще з часів середньовіччя і за результатами Акту про унію 1801 року стала частиною Великої Британії, й аж до першої половини XX століття була колонією Британської імперії, використовувалася як сировинний придаток навіть під час голоду, коли ці ресурси потребувала значна

частина ірландців. Тож значні протиріччя між ірландським народом та британською митрополією, були викликані саме давньою деструктивною колонізаторською політикою британської влади на території острова. Ці ідеологічні протиріччя поступово переросли в початок збройного конфлікту між англійцями та ірландцями на початку ХХ століття. Це було спричинено значним розвитком самосвідомості ірландців як окремого народу, що прагнули мати свою незалежну від зовнішнього втручання та впливу державу.

Перші ідеї та рухи за незалежність почали набирати популярність у 1800- роках, а після голоду 1849-1852 років, коли британська влада продовжувала використовувати Ірландію як свою ресурсну базу, вивозилися продовольчі товари ігноруючи поширення голоду, що фактично було злочином з боку британської влади, та призвело до загибелі та імміграції ірландців за кордон [25, с. 5-13].

Ці рухи та течії за незалежність почали набирати популярність. Тож спроби вибороти автономію почали з'являтися ще у 1800-х роках.

Проте провідні рухи та політичні ідеї за повну незалежність Ірландії почали формуватися пізніше, а саме після відкликання парламентом законопроектів 1886 та 1893 років про самоуправління, тобто автономію, про це свідчить так званий гомрул, або англ. Home Rule що був політичним рухом, виступаючим за автономію Ірландії при збереженні британського суверенітету над островом.

Сукупність цих подій вплинуло на розвиток ідей відокремлення від метрополії, в подальшому – на формування ірландського республіканського руху. Метою його діяльності було прагнення до повної незалежності Ірландії від британського панування. Тобто члени даного руху прагнули до надання Ірландії статусу повністю окремої, незалежної від зовнішнього впливу держави, що мала право проводити свою політику, спираючись на власні інтереси.

Натомість інша частина населення була проти таких радикальних змін у політичному устрої держави та виступала за укладення договору із Британією, адже вони бачили цей варіант єдиним раціональним варіантом існування Ірландії, плануючи в подальшому поступове розширення автономії.

Зрештою ці відмінності у поглядах ірландського суспільства на подальший розвиток держави вплинули на подальше політичне майбутнє, що відображається у сучасному стані справ на острові, що наразі є існуванням двох окремих держав, одна з яких є частиною Великої Британії, а саме – Північна Ірландія.

Прихильники англо-ірландського договору виступали за ратифікацію договору із Великобританією, який передбачав створення Ірландської Вільної Держави. Вони вважали, що договір буде найкращим можливим компромісом для досягнення незалежності Ірландії від Великої Британії через автономію.

У подальшому ці значні протиріччя всередині ірландського суспільства призвели до початку ірландської громадянської війни, де перемогу отримали прихильники англо-ірландського договору, що призвело до виникнення Ірландської вільної держави.

Тож, таким чином, політична ситуація складалася так, що Ірландія була розділена. Це призвело до утворення вищезгаданої Ірландської вільної держави, що пізніше стала сучасною Республікою Ірландія, та Північної Ірландії, що стала частиною сполученого королівства Великої Британії.

Саме тому, ці два збройні конфлікти початку XX століття мали важливе, ключове значення, відобразились на сучасному політичному полі на острові, який фактично розділений між двома окремими державами до сьогоднішнього дня.

Ірландська вільна держава, що була утворена за умовами англо-ірландського мирного договору, була домініоном Британії до 1931 року,

потім до 1937 року існувала як суверенна держава та припинила своє існування 29 грудня 1937 року після ухвалення нової конституції. В подальшому суверенна держава, що стала окремою незалежною країною зі своїми державними інститутами, органами державної влади та законодавством і економікою у 1949 році та отримала сучасну назву Республіка Ірландія.

Таким чином англо-ірландське протистояння має під собою складний історичний підтекст, корені якого почали формуватися ще за часів середньовіччя під час колонізації острова.

Як було описано вище, спроби протистояння ірландського суспільства були і раніше. На початку 1800-х років воно прагнуло вибороти свою державність через автономію, проте ці спроби були відхилені парламентом.

В той час як інша більш радикально налаштована частина суспільства прагнула досягнення повної незалежності та об'єднання Ірландії в єдину державу, саме ці протиріччя призвели до подальшої громадянської війни в Ірландії, де республіканці боролися проти тої частини населення, котра виступала за збереження союзницьких відносин із Британією через підписання англо-ірландського договору.

Ці події відображають головну причину початку Ірландської громадянської війни, а саме протиріччя всередині самого ірландського суспільства, які стали причиною існування двох країн по закінченню війни.

В українській історіографії тема історії Ірландії привертала увагу дослідників, зокрема тему громадянська війна в Ірландії досліджував К.В.Голобородов [24, с. 144-148], цій важливій темі також присвячено збірку «Нація, яка не капітулює», видану у 2011 р. [26]. Вочевидь, тема потребує подальшої розробки та уваги дослідників.

1.2 Причини Англо-ірландської війни

Як і кожний збройний конфлікт, англо-ірландська війна 1919-1921 років мала також соціальні так і економічні причини, що поступово накопичувалися протягом довгого часу та були викликані насамперед жорсткою колоніальною політикою британської влади та адміністрації.

Тож ключовою політичною причиною війни стало тотальне багатовікове британське панування в Ірландії, що означало майже повну економічно-соціальну залежність Ірландії від політичних та економічно-соціальних рішень британської митрополії.

Насамперед така деструктивна політика британської адміністрації призвела до значного занепаду ірландської промисловості, Ірландія в переважній більшості існувала як ресурсна база, що слугувала економічним інтересам Британської імперії.

Особливо невдоволення ірландського суспільства зросло у 1800-роках через згубну для Ірландії земельну політику британської адміністрації, коли ірландська земля видавалася британською владою у користування англо-шотландським сім'ям.

Самі ірландці були вимушені оплачувати орендну плату за землю, на якій вони проживали, бо фактично ці земельні наділи знаходилися під контролем англійських лендлордів.

Це спричинило спроби провести в парламенті рішення про автономію, що отримало назву Home Rule.

Другою важливою передумовою та однією із ключових причин соціального спрямування для початку англо-ірландської війни було релігійне протистояння католиків та протестантів, адже ірландські католики мали менші права та всіляко обмежувалися та пригнічувалися, незважаючи на їх переважну більшість в Ірландії.

Такий стан речей поступово загостював релігійне протистояння католиків та протестантів. Цей фактор є доволі важливим, оскільки

корені цього релігійного протистояння виходять далеко раніше, ніж почалася англо-ірландська війна.

Важливою причиною та передумовою до початку війни стали активні республіканські рухи, що стали набирати популярність особливо активно після великоднього повстання 1916 року.

Також однією із причин була перемога на виборах 1918 року партії Шинн Фейн (Sinn Féin), що проголосила незалежність Ірландії та сформувала ірландський парламент, що в свою чергу спричинило гостру реакцію Британії.

Тобто у загальному підсумку головними соціальними політичними та економічними причинами, що спровокували початок англо-ірландської війни 1919-1921 років були:

- 1) Багатовікове британське панування на острові, загальний занепад ірландської економіки та промисловості внаслідок деструктивної колоніальної земельної політики Британії, що була впроваджена на острові, зокрема неефективна земельна реформа та загалом неефективна політика британського уряду.

- 2) Релігійні протиріччя між католиками та протестантами разом із утисками проти католицького населення.

- 3) Розвиток ірландського націоналізму, представники якого прагнули отримати незалежність для Ірландії, як наслідок – Британія застосувала війська та репресії.

Поєднуючись зі зростанням невдоволення ірландців діями британської адміністрації це призвело до початку Англо-Ірландської війни, передумовою до початку якої стало Великоднє повстання 1916 року.

Після Першої Світової війни Британська імперія була ослабленою, що дало ірландцям надію та можливість на об'єднання Ірландії в єдину державу, незалежну від британського політичного та економічного впливу.

Тож Великодне повстання було розпочате та ініційоване членами ІРБ (Ірландське республіканське братство). Воно почалося 24 квітня 1916 року і тривало до 29 квітня. Під час повстання його члени захопили будівлю поштамту в центрі Дубліна, в якій було проголошено незалежність Ірландії та утворено тимчасову ірландську республіканську адміністрацію.

Це повстання було придушене силами британської армії. Через застосування британцями артилерії та бомб значна частина Дубліну зазнала руйнувань. Очільників повстання було репресовано.

У свою чергу такі жорсткі дії з боку британської армії поступово почали викликати ще більшу радикалізацію всередині ірландського республіканського руху, особливо після репресій проти лідерів повстання та появи новин про можливу військову повинність в Ірландії.

Незважаючи на жорстоке придушення Великодного повстання, воно стало своєрідним поштовхом та каталізатором до початку англо-ірландської війни 1919-1921 років, також відомої як Ірландська війна за незалежність.

1.3. Причини Ірландської громадянської війни

До початку ірландської громадянської війни призвели декілька основних факторів, серед яких основними були такі ключові: 6 грудня 1921 року був підписаний англо-ірландський договір що поклав кінець Англо-ірландської війни або ще відомої за назвою Ірландська війна за незалежність, та розколов Ірландію на дві окремі держави, Ірландську вільну державу, що мала автономію, була суверенною державою та Північну Ірландію.

Проте підписання цього договору викликало величезні ідеологічно-політичні протистояння всередині ірландського суспільства, що призвело до початку ірландської громадянської війни в подальшому.

Голосування щодо договору відбулося 7 січня 1922 року, він був ратифікований невеликою кількістю переважаючих голосів а саме 64 проти 57. Основними опонентами договору виступили переважно члени Ірландської Республіканської Армії.

За умовами договору було створено новий уряд та сформовано збройні сили. У травні 1922 року британці вивели свої війська з переважної більшості округів, проте залишили корпус чисельністю приблизно у п'ять тисяч солдатів поблизу Дубліна. [6].

Саме ці події і стали однією з основних причин початку ірландської громадянської війни, адже були протиріччя між прихильниками ратифікації договору з Британією що виступали за збереження договору зі Сполученим королівством, адже вони вбачали в цьому рішенні компроміс, який надавав Ірландській вільній державі права автономії, проте залишав країну у сфері політичних інтересів Великобританії.

В той час як більш радикально налаштовані ірландські націоналісти, що зі своєї сторони виступали за безальтернативну та повну незалежність Ірландії від Сполученого королівства і бачили в прихильниках договору з англійцями зрадників республіки, адже вважали що підписаний зі Сполученим королівством договір робив Ірландію залежною від впливу імперії.

Адже члени ірландського парламенту все одно мали давати присягу на вірність британській короні і це сильно обурювало республіканську спільноту.

Другою достатньо важливою причиною була значна економічна розруха та занепад промисловості, зниження рівня життя ірландців після Ірландської війни за незалежність 1919-1921р. що призводило до ще більшого обурення особливо радикально налаштованих озброєних формувань республіканців. [5].

Тож саме підписання англо-ірландського договору викликало серед ірландського республіканського суспільства ідеологічний розкол, перетворивши союзників у війні проти Британії на суперників.

Одна частина суспільства бачила у договорі шанс на відродження ірландської держави, інша ж частина республіканського руху вважала підписаний договір актом що припиняв існування Ірландської республіки.

Натомість було утворено Ірландську Вільну Державу, що була суверенною державою, проте лишалася у співдружності зі Сполученим королівством, а обов'язок ірландського парламенту віддавати присягу британській короні викликав найбільше обурення серед республіканців що виступали за існування незалежної Ірландської республіки.

Це призвело до озброєного протистояння між колишніми союзниками у Ірландській війні за незалежність.

Для більш глибокого розуміння контексту початку ірландської громадянської війни 1922-1923 років варто розкрити основні ключові положення документу, який як вже було описано вище викликав протиріччя та розкол серед діячів ірландського республіканського руху, а саме через його умови, що обмежували суверенітет.

Договір призвів до створення Ірландської вільної держави, проте не як повністю незалежної держави а як домініону Британії. Однією із цих умов була необхідність віддавати присягу англійській короні серед членів ірландського парламенту.

Тож ірландська громадянська війна мала під собою декілька причин серед яких головними були економічний занепад Ірландії після Англо-Ірландської війни, невдоволення ірландських націоналістів, переважно членів ІРА, частина з яких виступали категорично проти англо-ірландського договору, та стала вести бойові дії проти прихильників, інша частина ІРА стала складати збройні сили Ірландської Вільної Держави.

РОЗДІЛ 2

ПЕРЕБІГ АНГЛО-ІРЛАНДСЬКОЇ ВІЙНИ 1919-1921 РОКІВ

2.1 Початок війни: перші збройні сутички та роль ірландської республіканської армії (ІРА)

Офіційно датою початку англо-ірландської війни або ірландської війни за незалежність визнають 21 січня 1919 року.

У цей день Sinn Féin було проголошено декларацію про незалежність Ірландії.

Того ж дня все почалося окремого незалежно спланованого нападу членів ІРА (IRA) а саме третьої бригади Тіпперері на чолі з Шоном Трісі та Деном Бріном на поліцейських Королівської Ірландської поліції (RIC) в Солфорді графство Тіпперері.

У результаті влаштованої засідки двоє поліцейських - Джеймс МакДоннелл і Патрік О'Коннелл були вбиті, а вибухівка яку вони перевозили до кар'єру в Солохенбегу була конфіскована.

Цей випадок вважається однією із перших сутичок, після якої збройні сутички між ІРА та королівськими силами стали поширюватися Ірландією.

Основними методами проведення операцій з боку ірландських озброєних націоналістів, що були об'єднані в ІРА була організація партизанських атак на королівські британські сили та ірландців що виступали на боці Британії – лоялістів.

Партизанська війна стала основою стратегії Ірландської Республіканської армії під керівництвом Майкла Коллінза, адже вони не мали можливості вести повномасштабні військові операції через замалу кількість військового спорядження.

Вони були переважно озброєні стрілецькою зброєю- гвинтівками, але партизанська тактика була доволі ефективною у таких умовах нестачі ресурсів та особового складу у лавах ірландських націоналістів у складі ІРА.

У свою чергу британці, зокрема члени RIC, (Королівської ірландської поліції, згодом колишні офіцери з цієї поліції стали складати загони чорно-коричневих або так звані чорно-смаглі, їх створення було викликано нестачею особового складу серед лав RIC вони відповідно застосовували репресії та рейди проти учасників Ірландської республіканської армії та інших учасників ірландського республіканського націоналістичного руху. [11].

Звіти Генерального інспектора та окружного інспектора Королівської Ірландської поліції засвідчували випадки залякування поліцейських, напади на поліцейські казарми з боку ірландських націоналістів.

Діяльність ІРА продовжувалася та згодом призвела до того що велика територія країни лишилася без контролю з боку британських поліцейських, ІРА захопила владу в свої руки в деяких регіонах країни, згодом деякі члени Королівської Ірландської поліції залишали свої пости адже боялися переслідувань їх особисто та членів їхніх родин. [23].

Окружний інспектор Брейді вересні 1920 року писав «Справи в цій країні настільки погані, як могли бути тремчу... при думці про майбутню зиму».

Він же писав:

«З огляду на напади на казарми, напади на зброю, відрізання волосся дівчатам і розстріли Шинн Фейнерів, а потім репресії, розстріли та підпали, незабаром від цього жалюгідного острова залишиться небагато». – Окружний інспектор Джеймс Брейді, Королівська поліція Ірландії – 21 вересня 1920 року. [8].

Щодо ролі Ірландської республіканської армії, вона була однією з основних військових організацій ірландських націоналістів, то як вже було зазначено в основному ця воєнізована організація складалася з ірландських волонтерів (Irish Volunteers), радикальних націоналістів, що брали участь у Великодньому повстанні 1916 року.

Після жорстких репресій з боку британської влади вони усвідомили що збройне протистояння проти британців є майже не єдиним шляхом до боротьби проти британського панування та впливу.

Ця військова організація була утворена у 1919 році та відігравала важливу, ключову роль в Ірландській війні за незалежність 1919-21 років. Члени ІРА під командуванням Майкла Коллінза, що займався основним плануванням операцій та їх фінансуванням, фактично був головнокомандувачем ІРА.

Зазвичай члени ІРА проводили партизанські операції, операції з підризу з підризу британської логістики, засідки та напади на поліцейських королівської ірландської поліції (RIC) та британські військові гарнізони, саботажі та напади на високопосадовців та членів британської адміністрації на території Ірландії.

В умовах коли британські війська та поліцейські переважали за чисельністю особового складу та мали більшу кількість зброї та спорядження на відміну від ІРА, то така тактика супротиву британцям виявилася доволі ефективною, та незважаючи на нестачу особового складу та зброї ІРА була доволі добре організованою.

Тож ІРА як військова структура була головною силою ірландських націоналістів у боротьбі проти британського панування та впливу на Ірландію, за рахунок проведення партизанських операцій та диверсій ІРА уникала прямих повномасштабних збройних сутичок із британськими королівськими військами, що було необхідною стратегією у цих умовах.

2.2 Основні події війни: партизанська війна

Як відомо Англо-Ірландська війна загалом тривала протягом 1919-1921 років, у період 1919-1920 х років велися активні дії угруповань ІРА проти Британської адміністрації Ірландії та її військово-поліцейських гарнізонів, проводячи партизанські атаки та диверсії, що дозволяло уникати великих прямих сутичок, адже ірландські республіканці мали проблеми зі зброєю та кількістю людей, хоча вони мали добру структуру та проводили успішні партизанські рейди проти британських сил поліції та армії.

У відповідь на діяльність озброєних ірландських націоналістів британцями було надіслано додаткові війська, допоміжний дивізіон та створено додаткові сили – Black and Tans. Більш детально Про діяльність ІРА та Королівських британських сил було написано вище у попередньому підрозділі.

Тож варто ще раз підкреслити що основними подіями англо-ірландської війни були партизанська війна, що означало що основними методами боротьби ірландців проти британського панування в Ірландії були диверсії ірландських націоналістів, спрямовані на порушення британської логістики, ліквідовувалися важливі чиновники та політичні фігури британської влади в Ірландії.

Впродовж перших дев'яти місяців 1920 го року озброєними формуваннями ірландських націоналістів було ліквідовано 125 чоловік убитими та 235 осіб поранено, переважно це були люди з Королівської Ірландської поліції (RIC). [7].

Хоча події розвивалися доволі повільно до початку 1920 го року членами ІРА було зруйновано багато британських казарм, що залишило певну частину Ірландії без контролю.

Відповідно британська влада застосовувала репресії, організовувала рейди проти озброєних угруповань ІРА, переслідувала діячів ірландського націоналістичного руху, що лише збільшувало анти британські настрої серед ірландського політично активного суспільства,

таким чином Ірландська Республіканська Армія поповнювалася новими новобранцями, які боролися проти британського панування в Ірландії збройним шляхом.

Тобто одними з перших подій Ірландської війни за незалежність 1919-1921 років, де головну роль грало збройне протистояння між ірландськими республіканськими озброєними угрупованнями, такими як IRA та британськими королівськими військами і підрозділами Королівської ірландської поліції та іншими британськими формуваннями були такі як проголошення акту про незалежність Ірландії, про що проголосував Ірландський парламент 21 січня 1919 року:

Депутати ірландського парламенту прийняли коротку «Тимчасову конституцію». Потім вони зачитали декларацію незалежності Ірландії та «послання вільним націям світу», в якому закликали їх визнати новонароджену Республіку;

«Нація Ірландії, яка проголосила свою національну незалежність, закликає через своїх обраних представників у парламенті, зібраному в столиці Ірландії 21 січня 1919 року, кожна вільна націю підтримати Ірландську Республіку, визнавши національний статус Ірландії та її право на його реабілітацію на Конгресі миру.»

Далі у той же день що і засідання Ірландського парламенту в Дубліні, відбулася перша збройна сутичка, про яку згадувалося вище в тексті, цей інцидент відомий під назвою Soloheadbeg Ambush або Солохедбегська Засідка - це була засідка ІРА проти конвою Королівської поліції, де загинуло двоє поліцейських, як вже було вказано вище ця подія вважається одним із перших збройних зіткнень та де факто початком Ірландської війни за незалежність 1919-1921 років. [10].

У книзі Міхаеля Хопкінсона «Ірландська війна за незалежність» написано щодо цього засідання під час якого було проголошено акт незалежності, що далеко не всі депутати Ірландського парламенту Dail

змогли бути присутніми на засіданні, оскільки значна частина з них була заарештована під час арешти «Німецької змови» (German Plot arrests.).

Період після Першої Світової війни та відродження ірландського націоналізму давали надію на міжнародний тиск на Британську імперію, що мало зіграти важливу роль у боротьбі Ірландського народу проти британського панування та впливу. На це сподівалися під час місії Де Валери у США у період з червня 1919 по грудень 1920 року, проте на той час американська допомога обмежувалася збором коштів. [1].

Надалі після Солохедбегської засідки сутички між ірландськими націоналістичними озброєними угрупованнями, де головну роль відігравала ІРА, та британськими силами, зокрема армією та Королівською Ірландською поліцією, та пізніше Чорно-Коричневими почали поступово ширитися територією країни.

Сутички мали партизанський характер, що відрізняло даний збройний конфлікт від війн у класичному розумінні цього терміну, адже не відбувалися масштабних бойових сутичок армія на армію, проте велися диверсії та напади на інфраструктуру та будівлі стратегічного або тактичного значення, наприклад казарми штаби королівської армії та поліції Сполученого Королівства.

Той же Міхаель Хопкінсон щодо подальших подій після засідки пише що 13 травня один із її учасників – Шон Хоган був врятований із потяга в Ноклонг у графстві Лімерік, при цьому знову вбито двох співробітників RIC.

Надалі у березні у Вестпорті було застрелено місцевого суддю Дж. Сі Міллінга, а в червні Д І Хант був убитий серед білого дня в центрі Терлса.

Таких інцидентів було не зовсім багато але вони мали глибокий вплив на британську адміністрацію Ірландії і на суспільне сприйняття як у Британії, так і в Ірландії. Ще більшого значення набув підриг відділу G (відділення детективів) Дублінської столичної поліції (DMP).

До кінця року Британська розвідка в Дубліні була знищена, подальші дії Майкла Коллінза призвели до вбивства начальника служби безпеки Редмонда, що мав конкретне завдання вистежити та вбити головнокомандувача ІРА та також в березні було розстріляно Аллана Белла що займався відстеженням джерел з яких проводилося фінансування Ірландської Республіканської Армії та займався відстеженням агентів розвідки ІРА. [1].

Тобто з вище наведених фактів та подій стає зрозуміло що в основному головними та ключовими методами боротьби ірландців проти Британії були партизанські атаки та операції з боку ІРА що мали на меті звільнити Ірландію від британського панування та створити окрему незалежну країну.

При цьому ІРА уникали повномасштабних збройних сутичок, адже проведення повномасштабних наступальних операцій у класичному розумінні цього терміну було неможливим у контексті даної збройної боротьби адже Ірландські республіканці не мали для цього необхідної кількості ресурсів та особового складу серед озброєних формувань, в основному Ірландської Республіканської армії.

Надалі певно варто зазначити події відомі під назвою «Кривава неділя» що відбулася 21 листопада 1920 року - як наслідок ІРА було вбито чотирнадцять британських розвідників у м. Дублін.

У відповідь британцями було відкрито вогонь по стадіону Кроук Парк під час футбольного матчу, внаслідок чого загинули 14 цивільних.

Загалом до кінця Англо-Ірландської війни внаслідок бойових дій та нездатності британської адміністрації взяти ситуацію під свій повний контроль британці були вимушені піти на перемир'я яке було укладено 11 липня 1921 року.

По результатах війни загальні втрати становили: До кінця 1920 року загинуло п'ятсот чоловік, надалі в першій половині 1921 року ще

приблизно тисяча людей. Понад шість тисяч республіканців було ув'язнено. [13].

Хоча Ірландська війна за незалежність не завершилася перемогою ні однієї із сторін вона забрала багато життів як військових так і цивільних та мала вплив на подальший розвиток політичних подій в Ірландії, головним чином її результат- утворення Ірландської Вільної Держави за умовами підписання Англо-Ірландського мирного договору, що згодом призвів до громадянської війни в Ірландії 1922-1923 років, результат якої має відголоски і донині, що відображено у наявності двох окремих держав.

2.3 Завершення війни: Переговори та підписання Англо-ірландського договору

Тож певною мірою через нездатність британської адміністрації в Ірландії втримати ситуацію під контролем, та в той же час також через значну нестачу ресурсів у Ірландських республіканців Ірландська війна за незалежність або Англо Ірландська війна що загалом тривала з 21 січня 1919 року по 11 липня 1921 року, тобто майже два з половиною роки, у підсумку вона була завершена перемир'ям між Ірландськими республіканцями та британською адміністрацією в Ірландії.

За результатами війни спочатку було підписано вищезгадане перемир'я, а надалі 6 грудня 1921 року було підписано Англо-Ірландський договір, що викликав значні протиріччя всередині ірландського суспільства, особливо серед учасників Англо-Ірландської війни.

Тож варто згадати процес підписання цього важливого документу, адже як вже було вказано він мав ключове значення в подальшому розвитку подій Ірландської Революції, яка загалом охоплює події від Великоднього повстання 1916 року до кінця Громадянської війни в Ірландії в 1923 році.

Особливо важливо зауважити що цей договір став своєрідним тригером до розв'язання громадянської війни в Ірландії майже одразу після війни за незалежність- у період з 28 червня 1922 року по 24 травня 1923 року.

Як вже було зазначено вище Англо-Ірландський мирний договір що поклав кінець Ірландській війні за незалежність або Англо-Ірландській війні було підписано в Лондоні 6 грудня 1921 року, хоча перед цим попередньо між представниками британської влади та представниками Sinn Féin.

Але процес його підписання викликав запеклі політичні дискусії щодо доречності його підписання, зокрема серед колишніх учасників Англо-Ірландської війни, та загалом серед людей що були на стороні утворення єдиної цілісної держави Ірландія, адже даний документ містив провокаційні та неприйнятні для ірландського республіканського суспільства моменти, що викликали невдоволення та осуд серед них.

Зокрема для кращого розуміння контексту подій потрібно відзначити ключові умови що закріплялися даним документом, а отже ось деякі із них:

Згідно із першою статтею договору, в ній наголошується що «Ірландія» матиме «такий же конституційний статус у Спільноті Націй, відомий як Британська імперія, як Домініон Канада, Союз Австралії, Домініон Нова Зеландія та Південно-Африканський Союз».

Тобто згідно цього пункту Ірландія все таки лишалася державою-домініоном Британії, що залишало її у сфері британських інтересів.

Тож як зазначено вище документ було підписано у складі представників ірландської делегації та представників британської влади.

Обговорення змісту та доречності договору активно обговорювалися серед суспільства та членів державного правління, зокрема Палата громад продовжила обговорення Договору 15 і 16 грудня 1921 року.

Асквіт, колишній ліберальний прем'єр-міністр і давній прихильник статусу домініону для Ірландії, виступив першим із заявою:

“Саме тому, що цей Договір — Договір — це правильне слово для застосування до нього — цей інструмент Угоди, цей Договір між двома народами, наскільки я можу судити, дає повну суть самоврядування без ігнорування особливих місцевих умов, тому я щиро рекомендую його для прийняття Палатою”.

16 грудня 1921 року Палата громад проголосувала 401 голосом проти 58 за звернення до короля, яке схвалює Договір. Ідентичне звернення, надіслане Палатою лордів, було прийнято 166 голосами проти 47 19 грудня 1921 року.

Попередньо Кабінет міністрів Ірландії було скликано 8 грудня 1921 року і Договір було схвалено 4 голосами проти 3. Де Валера публічно засудив Договір.

Члени Dáil мали різні думки про договір а отже їхні позиції різнилися, були ті хто прийняв Договір як найкращий можливий результат, і ті, хто хотів відстоювати всеірландську республіку. За словами історика Джейсона К. Кнірка, "прихильники Договору говорили переважно про практичну політику, тоді як противники Договору зосереджувалися на символах та ідеалах. Обидві сторони дивилися на Договір по-різному, і це надзвичайно ускладнювало подолання прірви між ними.”

Під час дебатів Артур Гріффіт, затверджений лідером ірландських делегатів стверджував, що хоча Договір не є ідеальним, він захищає важливі ірландські інтереси.

Він говорив: Ми втратили Республіку Ірландія, щоб врятувати народ Ірландії... Моє серце з тими, хто проти Договору, але мої причини проти них, тому що я не бачу раціональної альтернативи. [12].

Тож згідно із наведеними висловлюваннями головних діючих осіб тих подій ми бачимо різні точки зору щодо доцільності прийняття цього

політичного рішення що згодом призвело до конфлікту між двома таборами ірландського суспільства що в подальшому стало ключовим тригером до початку Ірландської громадянської війни.

Невдоволений умовами договору 9 січня 1922 року де Валера пішов у відставку з посади президента республіки.

РОЗДІЛ 3

ПЕРЕБІГ ІРЛАНДСЬКОЇ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ

3.1. Початок війни: перші збройні сутички та роль ірландської республіканської армії (ІРА)

Тож підписання Англо-Ірландського мирного договору у 1921 році стало однією з основних причин що призвела до розв'язання Громадянської війни в Ірландії.

Офіційно прийнято вважати, що хронологічними межами та датою початку Ірландської громадянської війни є проміжок від 28 червня 1922 по 24 травня 1923 року.

Він відбувся між юніоністами, тобто прихильниками договору, що бачили в ньому єдиний раціональний шлях до існування Ірландської держави на правах держави-домініону Британії, в той як інші навпаки бачили в договорі та його прихильниках небезпеку та зрадників.

Розкол всередині ІРА призвів до того, що частина з учасників даного військового формування перейшла до складу регулярної армії Ірландської Вільної Держави утворивши тим самим основу її збройних сил.

Британська влада Ірландії передала владу до уряду Ірландської Вільної держави 16 січня 1922 року в Дублінському замку.

Цей акт мав важливе політично-символічне значення. Майкл Коллінз що раніше займав пост головнокомандувача ІРА відтепер прибув

до Дублінського замку де отримав владу, проте британці ще подекуди поки залишалися в апараті управління.

Ірландська вільна держава це та що утворилася згідно умов договору замість Ірландської Республіки, в той час як ті люди що були налаштовані категорично проти Англо-Ірландського мирного договору що залишилися у складі ІРА продовжили чинити опір.

Загалом у складі ІРА що продовжила боротьбу проти юніоністів та британців, які підтримували тимчасовий уряд Вільної Держави лишалось близько 15 тисяч бійців, вони проводили свої операції та боротися.

Вже відпрацьована у попередній компанії партизанська війна була спрямована проти юніоністів та підтримуючих їх британських сил. У складі ж Національної Армії Вільної держави налічувалося сім тисяч людей.

Північні провінції населення яких в більшості складали представники протестантизму відмовилися входити до складу Ірландської Вільної держави залишаючись у складі Сполученого Королівства Великобританії, маючи назву Північна Ірландія.

Згодом у 1922 році конфлікт між колишніми соратниками серед республіканців досяг свого апогею, перетворившись у повноцінну громадянську війну і почалися бойові дії спрямовані проти юніоністів підтримуваних Британією.

За мірками великих збройних конфліктів XX століття до прикладу Першої Світової війни, Ірландська громадянська війна здавалася регіональним малим за масштабами збройним конфліктом, проте для подальшої історії та загалом подальшого розвитку Ірландії як острова що вмістив дві окремі держави вона мала надважливе, ключове значення, адже вона вплинула на політично-ідеологічне майбутнє та забрала приблизно 3 тисячі життів, хоча точні дані залишаються неточними.

Сутички мали локальний характер як і у попередній війні за незалежність.

ІРА продовжили використання старих вже відпрацьованих методів. Тобто основою їхньої боротьби лишалася більшою мірою партизанська тактика, особливо після того як регулярна армія Вільної Держави завдала удару по силам ІРА що займали будівлю Чотирьох судів у м. Дублін.

3.2 Основні події війни: бойові дії на Півдні Ірландії, битва за Дублін

Загалом головні події війни відбувалися у м. Дублін та півдні країни у провінції Мюнстер.

14 квітня 1922 року відбулася доволі показова подія – захоплення будівлі чотирьох судів у м. Дубліні. Проте ця операція призвела до обурення адміністрації Вільної Держави, викликавши негативну реакцію з боку уряду Вільної Держави під керівництвом Майкла Коллінза, та британську владу що у цьому протистоянні підтримувала продоговірний ірландський уряд.

Ця подія стала прологом до початку Дублінської битви що мала одне із найбільш важливих значень під час перебігу Ірландської громадянської війни.

Битва за Дублін почалася 28 червня 1922 року, коли уряд Ірландської Вільної Держави на чолі з Майклом Коллінзом відкрив вогонь по гарнізону, який виступав проти договору та був розміщений у будівлі Чотирьох судів у центрі Дубліна.

Ця подія ознаменувала відкриту фазу війни. Загалом на початку Громадянської війни основні та ключові збройні сутички між анти договірними силами ІРА та власне прихильниками договору проходили в Дубліні та його околицях.

Незважаючи на постійні спроби обмежити її, бої почали ширитися і в інших регіонах, особливо в Південній частині Ірландії, проте Майкл Коллінз сподівався завершити війну в короткі терміни.

Але це не відбувалося так попри сподівання завершити війну операцією продоговірного уряду з узяття будівлі чотирьох судів Дубліну, проте це виявилось не так як розраховували британці та уряд Вільної держави.

Після бомбардування що тривало три дні та штурму будівлі силами уряду гарнізон ІРА що займав будівлю Чотирьох Судів був вимушений скласти зброю. Внаслідок цих подій будівля була зруйнована проте відновлена вже після війни.

Внаслідок даної операції загинуло приблизно 80 осіб ще приблизно 300 дістали поранення.

Начальник штабу ІРА Ліам Лінч був заарештований під час боїв у Дубліні проте згодом його відпустили, через помилкову думку що він сприяв обмеженню поширення війни.

Надії швидко закінчити війну поступово розвіялися незважаючи на тиск та відчайдушні спроби припинити її за декілька тижнів зачистивши Дублін від збройних формувань анти договірних республіканських сил, громадянська війна затягнулася на дев'ять місяців, ставши фактичним продовженням попередньої війни. [14 , 15].

Згодом після цього лідери республіканців-противників договору що зайняли будівлю Чотирьох судів, в тому числі і Рорі О'коннор були заарештовані та страчені урядовими силами Вільної держави.

3.3 Завершення війни: перемога прихильників договору, наслідки громадянської війни

Після поразки у Дубліні противники договору були вимушені перейти до методів партизанської боротьби зосередивши свої основні зусилля на територіях південних провінцій Ірландії.

Мюнстерська республіка була створена в липні 1922 року, проте не була визнаною та проіснувала недовго, та із наступом армії Вільної Держави припинила своє існування, проте до того моменту анти договірні сили ІРА контролювали території графств Керрі, Корк, Вотерфорд і Тіпперері.

Тобто Дублін та його околиці та південна провінція Мюнстер стали основними територіями Ірландії де було розгорнуто сили противників договору проти армії Ірландської Вільної Держави та британців що підтримували уряд Вільної Держави та юніоністів військовою допомогою.

Там командування ІРА було сформовано її основні бойові підрозділи що склалися Першої та Другої південних дивізій. У липні ці сили ІРА тримали лінії з Лімерика до Вотерфорда, командування ІРА мало свою неофіційну столицю у місті Корк.

У корській митниці членами ІРА було конфісковано суму грошей на приблизно сто тисяч фунтів стерлінгів, ці гроші командування використовувало на покриття витрат пов'язаних із постачанням. Інженерами ІРА було виготовлено броньовані автомобілі в міських майстернях.

Підрозділи ІРА були озброєні зазвичай кулеметами та гвинтівками, Протягом декількох тижнів цим силам вдавалося стримувати переважаючі у чисельності сили Армії Вільної Держави.

Згодом при наступі армії Вільної Держави в серпні 1922 року так звана Мюнстерська республіка припинила своє існування.

Відступ ІРА спочатку з Дубліна у північні провінції країни та їхня погано сконцентрована угруповання мали досить негативний вплив на загальний стан справ у лавах ІРА.

Також негативний вплив на стан республіканських сил ІРА мала їхня спадаюча популярність серед місцевого населення.

А потім і наступ юніоністів призвів до змін стратегічного положення у громадянській війні, що в подальшому результаті призвело до перемоги прихильників Англо-Ірландського мирного договору, через значну збройну підтримку, яку британці надавали для військової підтримки продоговірного уряду Вільної держави.

Тож на початку серпня урядові війська почали проведення військової операції проти сил ірландських республіканців, тим самим наступ армії Вільної Держави призвів до погіршення стратегічного положення тої частини ІРА що виступали проти умов договору.

Армія Вільної Держави 8 червня здійснила висадку близько пів тисячі солдатів, що наступали у напрямку м. Корк. Вони вели боротьбу з частинами ІРА в Корку (близько трьохсот чоловік).

Оскільки сили Вільної Держави мала перевагу у кількості як і особового складу так і військової техніки, їхня польова артилерія завдавала ударів та розбила супротив ІРА які були вимушені відступати та евакуювати свою столицю у Мюнстері.

Підрозділи ІРА продовжили блокування залізниць, вони також спалювали поліцейські та військові казарми задля того, щоб ці об'єкти не залишити під контролем продоговірних сил юніоністів.

Після цього ІРА під командуванням раніше згадуваного в тексті генерала Ліама Лінча повернулися до звичної для них стратегії партизанського протистояння, проте тепер загальна популярність ІРА серед звичайного населення.

Згодом Ліам Лінч помер, що ослабило супротив, проте найбільш віддані бійці ІРА все ще відмовлялися скласти зброю, але 24 травня 1923 року начальник штабу ІРА Френк Ейкен наказав своїм військам скласти зброю. Також Ірландська Громадянська війна забрала життя Майкла Коллінза під час засідки в Корку.

Ірландська Республіка припинила своє існування, натомість продовжила своє існування Ірландська Вільна Держава, прихильники

збереження Англо-Ірландського мирного договору перемогли у громадянській війні 1922-1923 років. [16].

Наслідки громадянської війни в Ірландії 1922-1923 років призвели до зміни політичного ландшафту Ірландії- Ірландської Вільної Держави, та Північної Ірландії, проте Північна Ірландія лишилася у складі Сполученого Королівства, тим самим стався розкол Ірландії на дві окремі держави, проте суперечки щодо доцільності такого стану подій продовжували викликати дискусії всередині ірландського суспільства.

РОЗДІЛ 4

СТВОРЕННЯ ІРЛАНДСЬКОЇ ВІЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ

4.1 Підписання Англо-Ірландського мирного договору

Англо-Ірландський мирний договір що був укладений у Лондоні після завершення Ірландської війни за незалежність або ще відомої як Англо-Ірландська війна став однією з головних причин розв'язання Ірландської громадянської війни.

Перемогу у ній отримали прихильники договору, проте для Ірландії документу але він сприяв розподілу Ірландії на дві держави – Ірландська Вільна Держава та Північна Ірландія.

У нашому випадку увага приділяється саме Ірландській Вільній Державі що виникла на території колишньої Ірландської Республіки.

Умови даної мирної угоди 1921 року були неприйнятними для однієї частини ірландців- республіканців та юніоністів які утворили Вільну Державу.

Серед умов що викликали значне обурення в суспільстві, як вже зазначалося раніше була умова що Ірландський уряд- Дейл, мав віддавати присягу на вірність Британській короні.

Також в договорі було зазначено що хоча Ірландія і отримує свій власний парламент- Дейл, Ірландія все одно лишається у сфері політичних інтересів Сполученого Королівства на правах британського домініону.

Такі умови викликали запеклі політичні дискусії в колах політичної еліти Ірландії, що призвело до ідеологічного розколу та громадянської війни що попри супротив ІРА завершилася перемогою юніоністів.

4.2 Формування державних інститутів

Насамперед важливим фактором у питаннях створення державних інститутів Вільної Держави є вплив на її державотворчу та юридично-правову систему Сполученого Королівства Великобританії, особливо в найперші роки існування нової ірландської держави.

Тож розглядати процеси створення державних інститутів та нормативно-правової бази Вільної Держави варто саме у контексті орієнтування на Британську співдружність.

Новостворена Ірландська Вільна Держава, що постала замість Ірландської Республіки, після Англо-Ірландської 1919-1921 та громадянської війни 1922-1923 років була економічно ослабленою після протистояння противникам договору під час громадянської війни.

Проте незважаючи на складнощі продовжувалося її формування як нової держави, а саме першочерговим завданням для новоутвореної держави постало питання створення власних державних інституцій та нормативно-правової, тобто юридичної бази, зокрема конституції що є головним юридичним державотворчим документом.

Конституція Ірландської Вільної Держави вступила у дію 6 грудня 1922 року разом із підписанням Англо-Ірландського мирного договору. Основні аспекти формування юридичної бази Вільної Ірландської

Держави в тому числі і сама конституція формувалися під впливом тодішньої британської правової та юридичної системи, і її основи насамперед були орієнтовані за умовами Англо-Ірландського договору, на чому наполягала британська сторона.

Отже усе приймалося з огляду на новий статус Ірландської Вільної Держави як домініону Сполученого Королівства, тобто за умовами договору Ірландська Вільна Держава доєдналася до зони британської співдружності.

Отже Майкл Коллінз до моменту своєї загибелі під час громадянської війни займав посаду лідера Вільної Держави, тож проекти конституцій розглядалися та розроблялися комітетом під його керівництвом. Даним комітетом розглядалося 19 проектів конституцій з яких розроблялася основа для проекту конституції нової держави.

Перший парламент Ірландської Вільної Держави було сформовано з тих, хто був прихильниками мирного договору, тож четвертий Дейл, тобто ірландський парламент було скликано 19 вересня 1923 року. [17].

За умовами конституції прийнятої у 1922 році, зокрема у статті 12, наголошувалося, що система державного управління складалася з законодавчого органу, відомого під назвою Oireachtas. Передбачалося, що він включатиме Короля та дві палати парламенту: «Палата Депутатів», офіційно — «Dáil Éireann», та «Сенат», офіційно — «Seanad Éireann». Seanad було ліквідовано у 1936 році, після того як він використав свій вплив, аби затримувати деякі конституційні поправки, що були попередньо ухвалені Дейлом [18].

4.3 Міжнародне визнання

Для кожної нової держави що утворюється на політичній карті та юридичній площині є досить важливими факти міжнародного визнання іншими незалежними державами, адже це є доволі важливим аспектом, що значно впливає на рівень розвитку міжнародних зав'язків,

торгівельних відносин з міжнародною спільнотою та дипломатичних відносин між різними державами на політичній арені.

Тож спробуємо описати процес визнання Ірландської Вільної Держави з боку інших країн та процес приєднання Вільної Держави до Ліги Націй.

Відповідно до статусу домініону Вільну Ірландську Державу першими визнали країни британської співдружності які також знаходилися у статусі домініонів, тож у першу чергу це такі країни як Австралія, Нова Зеландія, також Південна Африка, ці країни визнали Вільну Державу у рамках співдружності як рівноправну країну серед британських домініонів.

На міжнародній арені особливо важливим етапом у визнанні Вільної Держави міжнародною спільнотою стало визнання США 28 грудня 1922 року, це було особливо важливо враховуючи велику ірландську діаспору в США.

Згодом важливою подією та метою у процесі міжнародного визнання Ірландської Вільної Держави стало прагнення доєднатися до Ліги Націй.

Ірландська Вільна Держава прагнула продемонструвати власну дипломатичну та політичну незалежність у міжнародних питаннях, тож приєднання до цієї організації було важливим у контексті демонстрації власної політичної незалежності наскільки це було можливим на той час. Питання щодо вступу до Ліги Націй розглядалося в Дейлі ще під час перебігу громадянської війни 18 вересня 1922, проте тоді першочерговим питанням було остаточне утвердження конституції Вільної Держави.

Остаточне прийняття Вільної Держави до Ліги Націй відбулося 10 вересня 1923 року на четвертому пленарному засіданні Четвертої Асамблеї було рекомендовано прийняти Ірландську Вільну Державу до Ліги Націй. [19].

Узагальнюючи варто зауважити що процес становлення Вільної Держави був непростим, оскільки її у цьому значно обмежували умови договору та загалом статус домініону у британській співдружності.

РОЗДІЛ 5

ПЕРШІ РОКИ ІСНУВАННЯ ІРЛАНДСЬКОЇ ВІЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ

5.1 Економічне становище

Економічне становище Ірландії було значно погіршене під впливом Англо-Ірландської та громадянської воєн, навіть незважаючи на те що економічний аспект, тобто економічний занепад Ірландії в складі Британії спостерігався ще задовго до подій Ірландської Революції 1916-1923 років, особливо в контексті земельної політики яку проводила Британська Імперія, апогеєм такої політики стали події Великого картопляного голоду 1849-1852 років.

Проте в даному розділі спробуємо розглянути економічне становище в Ірландській Вільній Державі в контексті економічних реформ та післявоєнного відновлення країни що відбувалися в перші роки після створення та утвердження Вільної Держави як держави домініону, адже після війни та визнання на політичній арені це було доволі важливим аспектом, що вплинув на подальший розвиток Ірландської Вільної Держави в економічному плані.

Першочерговою задачею для влади Ірландської Вільної Держави після громадянської війни стало економічне відновлення молодії

держави, ця задача лежала на плечах нового прем'єр міністра Вільяма Томаса Косгрейва з політичної партії Cumann na nGaedheal.

Важливою деталлю в контексті економічної політики Вільної Держави був певний економічний консерватизм. Щодо такого економічного становища то економічний історик Кормак О Града писав:

«У те, що навіть деякі з їхніх власних прихильників вважали серією поворотів для економічних націоналістів, уряд Куманна на н-Гедхеля на чолі з Вілліаном Т. Косгрейвом (1880-1965) відкинув індустріалізацію шляхом імпортозаміщення та монетарних експериментів і покладав свої основні надії на динамічний сільськогосподарський сектор, який спеціалізується на тваринництві та молочному скотарстві. Частково через свою рішучість мінімізувати борговий тягар відшкодування фізичної шкоди, завданої громадянською війною, він керував дуже жорстким фінансовим кораблем.»

Проте із приходом до влади партії Фіанна Фейл на виборах у 1932 році під керівництвом Де Валери економічний курс держави змінився у напрямку економічного протистояння Сполученому Королівству Британії, особливо після затримки виплат відомих як земельні ануїтети, що були покладені за умовами договору 1922 року.

Британія не лишилася в стороні та ввела мита в розмірі 20% на товари сільськогосподарського призначення з Ірландії, що значно вдарило по економіці ірландської держави, адже на той час саме сільськогосподарський сектор становив приблизно 90% ірландського експорту.

Уряд Де Валери відповідно встановив тарифи на промислові британські товари, на вугілля сталь та залізо, відповідно до 1936 року тариф на товари зріс з 9 до 45 %. Проте 1938 Британія припинила економічну війну у зв'язку з наближенням Другої Світової Війни. [20, 21].

Тож вищеописані події економічного протистояння між Ірландією та Британією стали відомі в історіографії як Англо-Ірландська економічна війна, що загалом тривала з 1932-1938 роки та стала випробуванням для Ірландії.

5.2 Політичне становище

Надалі розглянемо політичний ландшафт Ірландської Вільної Держави в перші роки її існування, щоб розуміти загальну ситуацію у внутрішній політиці ірландської держави.

Отож варто підкреслити що політичні партії як Ірландської Вільної Держави так і згодом вже сучасної Республіки Ірландія формувалися під загальним впливом Ірландської Революції 1916-1923 років, тож такі політичні партії Ірландії як Shin Fein, Fine Gael та Fianna Fáil становили та формували основне політичне поле як під час Англо-Ірландської та громадянської війни.

І більшість часу свого існування партії були постійними політичними суперниками, свою роль у цьому відіграв вже описуваний ідеологічний розкол що був викликаний Англо-Ірландським мирним договором 1921 року, особливо гучним був розкол політичної партії Shin Fein через кардинально протилежні погляди на умови мирного договору.

Замість розколотої Shin Fein додатково було утворено прихильниками Договору, вони назвали нову партію «Cumann na nGaedheal» на честь націоналістичної організації що була утворена Гріффітом у 1900 році.

Головною ідеологічною метою цієї партії була підтримка нового уряду Косгрейва в розбудові нової держави на основі врегулювання Договору. Таким чином учасники Cumann na nGaedheal добре орієнтувалися серед інституцій нової держави і в 1920-их роках ця політична партія вважала себе партією, яка заснувала нову державу.

Натомість Де Валера відновив Shin Fein, яка тепер отримала нову назву Фіанна Файл у 1923 році, він, Де Валера та його послідовники як і

раніше продовжили виступати проти умов Англо-Ірландського мирного договору. [22].

Таким чином Ірландська Революція сформувала не тільки Ірландську Вільну державу, але також саме в цей історичний період були сформовані головні політичні сили в державі.

Вони були вимушені стикнутися із протистоянням не лише між собою а і мали показувати та представляти Ірландію на тогочасній політичній світовій арені, що було важкою справою, оскільки статус британського домініона усіляко обмежував політично-дипломатичні можливості нової держави. Проте саме цей важкий період став вирішальним для формування спочатку Вільної Держави а в 1949 році вже її наступника – суверенну та незалежну Республіку Ірландія.

У внутрішній політиці зусилля Вільної Держави були спрямовані на економічну стабілізацію, відновлення та розбудову інфраструктури, тобто залізниць, доріг, пошти та радіо. Зусилля нової влади були спрямовані на перебудову, зменшення фінансових витрат, оскільки в післявоєнні роки держава потребувала реконструкції.

Загалом план реформ та змін розроблявся Гріффітом та був спрямований на впровадження порядку в державі, що був підірваний внаслідок війни, уряд намагався зменшити фінансові витрати навіть шляхом урізання зарплат та пенсій для деяких службовців. Основні сили в економіці були зосереджені на розбудові сільського господарства Ірландії, що було довгий час основою економіки країни. [19, 20].

5.3 Соціальна ситуація та суспільне життя

Тут ми спробуємо коротко описати основні аспекти громадського життя та суспільної ситуації які склалися в Ірландській Вільній Державі.

Думаю варто підкреслити що аспекти суспільного життя в новій державі продовжували знаходитися під впливом з боку Католицької церкви, що відігравала одну з важливих ролей у даному питанні.

Система освіти в державі тепер була об'єднана та знаходилася під домінуючим впливом церкви, і основні зусилля освітньої системи та загалом публічного життя були спрямовані на відродження та популяризацію ірландської мови.

Відповідальність за навчання дітей, на думку церкви, лежала на їхніх батьках. Церква виступала проти надання безоплатної освіти та закріпила за собою провідну роль в адмініструванні шкіл.

Це стало можливим завдяки тому, що уряд більше цікавився контролем за навчальними планами, ніж за самими освітніми закладами. З 1922 року було організовано національні школи на парафіяльному рівні, які спочатку приймали учнів початкових класів. У плані середньої освіти школи були або приватними, або перебували під управлінням церковних парафій тобто духовенства чи релігійних організацій.

У період між 1924-25 роками в початкових школах навчалось 493 382 учні, а в середніх школах – 22 897 учнів. Державні структури активно застосовували сувору цензуру у літературі.

Тобто виходячи з цього можна сказати що основні аспекти освіти залишалися під контролем церкви.

Значні зрушення в суспільному житті також стосувалися жінок, вони отримували в 1922 році право голосування на виборах, тобто отримали можливість приймати участь у суспільно-політичному житті молодій державі. [19].

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження проаналізовано стан джерельної бази історії Англо-ірландської та Ірландської громадянської воєн. З'ясовано, що важливими джерелами інформації про ці події є тексти офіційних документів, зокрема, англо-ірландського договору 1921 року, стенограми переговорів у парламенті Ірландії стосовно англо-ірландського договору, а також усні (розповіді учасників подій) джерела, які є основними первинними джерелами інформації.

Рання історіографія проблеми включає праці Патріка Сарсфілда О'Гегарті, Френсіса Пакенхема. Сучасна історіографія збагатилась дослідженнями Чарльза Таунсенда.

Під час дослідження розглядалися питання ірландської історії під час періоду, відомого під загальною назвою Ірландська Революція 1916-1923 років, а саме – ключові події Ірландської Революція: Великодне повстання в Дубліні у 1916 році. Воно стало певним поштовхом до початку збройного протистояння із британською короною, що в свою чергу призвело до початку Англо-Ірландської війни, або також відомою під назвою Ірландська війна за незалежність, та подальшої Громадянської війни в Ірландії, що була розв'язана через невдоволення частини ірландського республіканського суспільства та зумовлене розколом всередині нього. Ці протиріччя зрештою стали причинами початку громадянської війни в Ірландії.

Досліджуються основні події цих військових конфліктів, акцентується увага на провідній ролі стратегії партизанської війни, що вела ІРА проти британських сил, їх впливу на подальший розкол Ірландії на Ірландську Вільну Державу, що стала домініоном Британії та Північну Ірландію що лишилася у складі Сполученого Королівства.

У роботі розглядаються перші роки існування та утворення державних органів влади та інститутів Ірландської Вільної Держави,

процес інтеграції Вільної Держави у світову спільноту, спочатку у британській співдружності а потім і вступ Ірландської Держави до Ліги Націй. Вступ до Ліги Націй став важливим кроком у процесі становлення Ірландської Вільної Держави на міжнародній арені.

Досліджуються процеси економічного та соціально-політичного розвитку та відновлення економіки після війни, події економічного протистояння між Ірландською Вільною Державою та Сполученим Королівством, що відомі як економічна війна. Вона тривала до 1938 року і завершилася у зв'язку з наближенням Другої Світової війни.

Наслідком війн стало те, що вони залишили свій політичний слід та мають вплив на сьогодення, адже Ірландія досі є необ'єднаною та фактично розділеною на дві окремі одна від одної держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Hopkinson, M. The Irish War of Independence. Montreal ; Ithaca : McGill-Queen's University Press, 2002. 274 с.
2. Townshend, Charles. The Republic: The Fight for Irish Independence. London: Penguin Books, 2014. 560 с.
3. O’Hegarty, P.S. The Victory of Sinn Féin. Dublin: Talbot Press, 1924. 234 с.
4. Pakenham, F. Peace by Ordeal: An Account, from First-hand Sources, of the Negotiation and Signature of the Anglo-Irish Treaty 1921. London: Sidgwick & Jackson, 1935. 320 с.
5. Kissane, B. The Politics of the Irish Civil War. Oxford: Oxford University Press, 2005. 264 с.
6. Barry, M.B. The Irish Revolution 1916–1923. Dublin: Andalus Press, 2020. 368 с.
7. Kee, R. The Green Flag: Ourselves Alone. London: Penguin Books, 2000. 848 с.
8. Irish War of Independence / National Army Museum. – Режим доступу: <https://www.nam.ac.uk/explore/irish-war-independence>
9. The Irish War of Independence, 1919–21 / National Archives [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://blog.nationalarchives.gov.uk/the-irish-war-of-independence-1919-21/>
10. Today in Irish History – The First Dáil meets and the Soloheadbeg Ambush – 21 January 1919 / The Irish Story – Режим доступу: <https://www.theirishstory.com/2016/01/21/today-in-irish-history-the-first-dail-meets-and-the-soloheadbeg-ambush-21-january-1919/>
11. The Irish War / The Irish War Project [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.theirishwar.com/history/irish-war-of-independence/>

12. Anglo-Irish Treaty, 1921 / House of Commons Library, David Torrance [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-9397/>
13. Irish War of Independence / Encyclopaedia Britannica [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.britannica.com/event/Irish-War-of-Independence>
14. The Irish story- The Irish Civil War – A short military history - John_Dorney 26 June 2022 [электронный ресурс] режим доступа: https://www.theirishstory.com/2022/06/26/the-irish-civil-war-a-short-military-history/#_edn1
15. Go to Ireland.com-The Battle of Dublin (1922)-Irish historical battles Irish independence – [электронный ресурс] режим доступа <https://www.go-to-ireland.com/culture/the-battle-of-dublin-1922/>
16. Ireland 1922 Independence, partition, civil war by Darragh Cannon and Fearghal McGarry – Royal Irish Academy 2022. – 378 p.
17. Public Policy in an emerging state: The Irish Free State 1922-25 Donal Corcoran* University College Cork, through the Department of History. Irish Journal of Public Policy Режим доступа: <https://journals.ucc.ie/index.php/ijpp/article/view/ijpp-1-1-5/html-en>
18. Mohr, T. (2023). Irish newspapers and the creation of the 1922 constitution of the Irish Free State. Comparative Legal History. - режим доступа: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/2049677X.2023.2270389#d1e103>
19. Ireland and the League of Nations-Patrick Keatinge 1970 Article on Jstor режим доступа: <https://www.jstor.org/stable/30088887?seq=1>
20. A Century of Irish Economic Independence - John Phelan - Economist at Center of the American Experiment. Режим доступа: <https://www.econlib.org/a-century-of-irish-economic-independence/>

21. The Economic War, 1932-38 John_Dorney - 22 March, 2025- The Irish Story режим доступу: <https://www.theirishstory.com/2025/03/22/the-economic-war-1932-38/>
22. The Irish Story - Fine Gael and Fianna Fáil: 'Civil War' Parties? - Mel Farrell 26 may 2020 режим доступу: <https://www.theirishstory.com/2020/05/26/fine-gael-and-fianna-fail-civil-war-parties/>
23. The National Archives blog Tuesday 22 November 2022 | Michael Mahoney The Irish War of Independence, 1919-21. Режим доступу: <https://blog.nationalarchives.gov.uk/the-irish-war-of-independence-1919-21/>
24. Голобородов К. В. Громадянська війна в Ірландії — частина Ірландської революції (1922–1923 рр.) / К. В. Голобородов // Історіосфера: матеріали Чотирнадцятої наукової конференції викладачів, здобувачів вищої освіти та молодих учених Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. — Одеса : Університет Ушинського, 5–6 квітня 2019. — С. 144-148. Режим доступу: <http://dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/2333>.
25. Кузовова Н. М. Діти під час Великого голоду в Ірландії 1845-1851 років та Голодомору 1932-1933 років в Україні: компаративний аналіз //Південний архів (історичні науки). – 2022. – №. 40. – С. 5-13. Режим доступу: <https://pahs.journal.kspu.edu/index.php/pahs/article/view/65>
26. Нація, яка не капітулює [під ред. Ярослава Іляша, Віктора Рога]. Київ: Українська Видавнича Спілка, 2011. 144 с.